

Lehet-e végcél a "Valami más"?

**Heteroteizmus és autoteizmus
a tradíciók fényében**

Készítette:

**Németh Dániel
(Nemiel C Logismord)**

Szellemi irányultsággal rendelkező, az életet egy magasabb renddel való relációjának függvényében szemlélő emberként időről időre szükségesnek látom felvetni, hogy vajon az általam vágyott végcél pontosan hol, milyen irányban keresendő. Ezen kérdésfelvetés nélkül ugyanis, bármennyire is tartja magát elhivatottnak, állhatatosnak és kitartónak a kereső, végső soron mégsem juthat túlontúl sokra, ugyanis a szellemi úton nemcsak, hogy igazán magas hőfokon égő lelkesedésre, tettvágyra, és a megalkuvásoktól való mentesség színében izzó elszántságra van szükség, hanem minden kétséget kizáróan tūpontos és világos célkitűzésekre is. A végcél, és a vele kapcsolatban felvethető részcélok meghatározásának hiányában ugyanis a személy, törekedjen bármennyire nagy hévvel, voltaképpen pontosan ugyanúgy, ugyanazon lendülettel tarthat bármilyen irányba, legyen az csupán kis mértékben elhibázott, avagy akár borzalmasan eltévesztett. Nem kevés emberrel részeltetett már alkalmam találkozni életemnek során, akik - mondhatni - bāmulator mértékű igyekezettel és lelkesedéssel rohantak a lehető legelképezetőbb, legsötétebb irányvonalakon, nem tudván, vagy megfélekedzvéen arról, hogy sajnálatos módon igenis léteznek hamis utak és rosszul felvetett célok, amelyeknek mentén aztán paradox módon éppen azok jutnak el a legdiabolikusabb pokloknak mélyére, akik a legnagyobb vehemenciával és kitartással törekedtek elérni valamit. Nem véletlenül állítják ugyanis, hogy a Pokol kapui sok esetben jó szándékkal vannak kikövezve, elvégre alapvetően elmondható, hogy még a legfeketébb, emberalatti mélységekbe való aláhulláshoz is bizony törekvő attitűdre van szükség. A szürke, semmitmondó, mindennemű szellemi törekvéstől mentes élet eredménye ugyanis éppen ennyi: egy semmitmondó, szürke, jellegtelen állapot, azonban minél nagyobb mértékű törtetéssel törekszünk egy elhibázott irányba, annál nagyobb

bizonyossággal jutunk viszonylag messzire a kérdéses úton. A magam részéről éppen ezért tartom borzalmasan elhibázottnak azon gondolatot, amely főként neo-gnosztikus és divat-esoterikus körökben nyer időről időre felvetést, és amely szerint voltaképpen teljesen mindegy, hogy milyen úton indulunk el, és hogy valójában milyen doktrinális alapokat vetünk, mint ahogyan az is, hogy ezekre az alapokra felépítve milyen gyakorlatokat alkalmazunk.

E szerint a nézetnek tulajdonképpen nem is nevezhető elgondolás szerint – mint mondtam - teljesen mindegy, hogy milyen spirituális úton haladunk, csak legalább induljunk el, kezdjünk járni valamelyiken. A Kedves Olvasó talán néminemű elgondolkodást követően magától is rájöhet ennek a gondolatnak teljességgel hamis és totális abszurditásba hajló voltára, amennyiben pedig mégsem, úgy bátorsággal illusztrálhatjuk ezt számára egy meglehetősen egyszerűségbe hajló példán keresztül. Tegyük fel, hogy A. pontban állunk, és történetesen B. pontba szeretnénk eljutni. A-ból B-be valóban többféleképpen vezethet el az út, példának okáért mondjuk egy kősviatagon, avagy esetleg egy sötét erdőn keresztül, de célunkhoz eljuthatunk akár egy rothadó mocsár útba ejtése által is. Minden út vonatkozásában egyedi és egyéni stratégia foganatosítására kell, hogy szükségünk legyen, ez a felvetés természetesen ténynek és valóságnak könyvelhető el, és bármelyik megoldás mellett köteleződjünk is el, akár számottevően másmilyen tényezőket válik majd szükségessé a szemeink előtt tartanunk, egy valamit azonban nem tehetünk, mégpedig azt, hogy az útirányt nem a B-be vezető útvonalak valamelyikére kalibráljuk. Amennyiben ugyanis valamit ezen a ponton elrontunk, és a B. irányába tartó ösvények egyike helyett mondjuk a C-be, vagy D-be vezető utaknak

valamelyikét kezdjük járni, akkor lényegében teljesen felesleges azzal áltatnunk magunkat, hogy az adott irányban milyen nagy hatékonysággal haladunk. Ebből a szempontból tökéletesen mindegynek tekinthető ugyanis, hogy mennyire kellemes, tartalmas, üdítő és élvezetes élményekben volt részünk az A-ból C-be vezető úton, a végcél vonatkozásában mindez voltaképpen semmit sem fog számítani, hiszen éppen utunknak leglényegét láthatjuk odaveszni, amennyiben az áhított B. helyett valahova máshova, másmilyen célhoz jutunk. Persze, ezen a ponton néminemű megokoltság birtokában fel lehetne tételezni, hogy a hibát még bőven lehetséges valamilyen módon korrigálni, ez azonban a szellemi út vonatkozását tekintve nem feltétlenül van így. Amennyiben egy egész életet élünk le úgy, hogy alapvetően másmilyen irányba haladtunk, mint amerre haladnunk kellett volna, akkor valójában teljességgel felesleges arra számítanunk, hogy valamilyen módon mindezt korrigálni tudjuk, avagy valami külsőnek tekinthető tényező (heteron) esetleg majd korrigálja helyettünk.

Abban valószínűleg mindenfajta szellemi útnak vándora egyetérthet velem, hogy az általunk követett ösvény végcélja nem lehet más, mint maga az Isten, azaz az Abszolútum, amennyiben metafizikai terminust használván utalunk rá. Meglehetősen erőteljes mértékű ellenállást ébreszthet, és ellentételek tömkelegét válthatja ki bizonyos köröknek részéről azon felvetés, amennyiben erre az Abszolútumra, mint Végső Önmagamra, avagy Végső Önmagamiség(om)ra hivatkozunk. Főként egynémely specifikus vallást követők táborának irányából minősítetik nemes egyszerűséggel blaszfémianak, egoizmusnak, markáns szereptévesztésnek, avagy egyenesen démoninak, vagy sátánizmusnak ezen

gondolat, nemcsak mainapság, de az általunk ismert történelem folyamán gyakorlatilag mindig és bármikor. Nem kevés személy íteltetett már halálnemeknek változatos formáira olyan kijelentések megtételéért, mint „Isten nagy, de én még nagyobb vagyok”, avagy „Én vagyok az Igazság”, és ezen sort igencsak sokáig folytathatnánk. A kérdés azonban nagy vonalakban akképpen foglalható össze olyan formában, amellyel már kezdeni is tudunk valamit, hogy vajon ez a bizonyos Végcél, Isten, vagy Abszolútum önmagamon kívül keresendő, azaz valami olyasfajta valóságként nyilvánul meg, amely lényegét tekintve teljesen más, mint én (élesen és megmásíthatatlanul különbözik tőlem), avagy pedig éppen önmagamon belül és önmagamon keresztül lelhetek rá, tehát az a Valami számomra voltaképpen nem a „más”, hanem (leg)végső soron velem egyazon lényegiséggel rendelkezőként vethető fel. A különféle metafizikai szerzők ezen kétféle megközelítésmód meghatározására az autoteizmus (Isten és én voltaképpen és végső soron egyek vagyunk, avagy én, végső lényegem szerint egy vagyok az Istennel, ha úgy tetszik tehát, Isten vagyok), illetve a heteroteizmus (Isten végletesen és áthidalhatatlanul más, mint én, közöttünk a kettősség és a „mátság” nem szüntethető meg) fogalmakat vezeti be, utalva e nézetrendszerek között meghúzódó legmarkánsabb különbségre. Persze ez a fajta meghatározás részemről meglehetősen szimplifikatív természettel rendelkezik, azonban bízom abban, hogy olvasóim számára mindez a kezdeti lépések megtételéhez elegendőnek bizonyul majd, az érdeklődők pedig részletesebb kifejtéseket találhatnak példának okáért dr. László András, dr. Baranyi Tibor Imre, Gődény Jonatán, Virág László és Buji Ferenc műveiben.

A legtöbb olyan tradicionális vallási irányzat, amelyben

általánosságban mondván az exoterikus természet számít hangsúlyosnak, - így a kereszténység mainstream ágazatai is - kifejezetten heteroteisztikus szemlélettel bír, azaz alapvetően arra az álláspontra helyezkedik, hogy Teremtő és teremtmény között áthidalhatatlan szakadék húzódik, azaz bármennyire is magas és nemes grádicsait valósítja meg az adott személy az Istennel való egyesülés (unio mystica), avagy az átistenülés (theosis) folyamatában, mégis alapvető teremtményi helyzetéből fakadóan sohasem lesz képes megragadni és átélni Istent a „valami más” kategóriájánál mélyebb formában. Isten a heteroteisztikus szemlélettel bíró ember számára mindig másvalaki marad, akit bár bizonyos szinteken és módzatok formájában megismerhet, és akihez akár hihetetlenül közel is kerülhet, azonban az „én” és a „Te” kettőssége elképzelése szerint nem számolható fel, sőt mi több, az ilyen ember számára bárminemű feltételezése az Isten és az „én” egységének és (ugyan)azonosságának voltaképpen merő blaszfémia, amely ellen sok esetben szinte hisztériába hajló módon tiltakozik. Bármennyire is ígéretes és reményteljes módon fejt ki a keresztény orthodoxia a theosis, azaz az átistenülés tanát („Isten emberré lett, hogy az ember istenné lehessen”), végső soron mégis megtorpanni és visszakozni látszik a tanítás végső vonzatának és konklúziójának kimondása előtt. Ugyanezen tendencia tárható fel a nyugati, katolikus egyház esetében is, amely bár az Isten színről színre látásának tanítása által messzebbre hajlandó merészkedni, mint az orthodoxia a maga ígéretes, ámde éppen a lényegét felvetni nem tudó, vagy nem akaró theosis fogalmával, a végső pontot azonban mégsem hajlandó kitenni a mondat végére. Nyugaton (és véleményem szerint összességében az egész kereszténység relációjában) az Eckhart mester, Suso és Tauler nevével fémjelzett dominikánus misztika bizonyult a leginkább

képesnek megragadni a lényegét („A szem, amellyel Istent látom, ugyanaz a szem, amellyel Isten lát engem”, „Ha én nem vagyok, Isten sincsen”), viszonylatukban azonban rendre felvetetté vált az eretnokség gyanúja, és ezen jelenség talán elárul valamennyit annak a fajta távolságtartó attitűdnek valódi természetéről, amelynek birtokában a heteroteisztikus szemléletű ember az Isten és az „én” egységének és azonosságának gondolata irányában viszonyul. Ezen a ponton, illetőleg a későbbi továbblépés szempontjából mindenképpen fontosnak tartom egyértelművé tenni magammal kapcsolatban, hogy a jelenlegi vizsgálódásom tárgyát képező kérdéskört illetően (csakúgy, mint az érdeklődésem körébe foglalt valamennyi témakör kapcsán) én magam nem egyetlen meghatározott nézetrendszer talaján állva fejtem ki véleményemet. Alapvetően tradicionális irányultsággal rendelkező gondolkozónak vallom magamat, akinek figyelmét főként a nyugati alkímia, illetve a hermetikus tradíció, valamint a keresztény gnosis (amely persze közel sem tekinthető azonosnak sem az úgynevezett gnoszticizmussal, sem pedig a mainapság dívó neo-gnosztikus megközelítésekkel) köti le, személy szerint azonban nem számítom magamat egy körülhatárolható vallás, vagy szellemi irányzat körébe tartozónak. Mindezt azért tartom szükségesnek megjegyezni, hogy a későbbiek folyamán ne szolgáltatassanak felvetéseim egyesek számára jogalapot arra, hogy több-kevesebb jóindulat birtokában valamiféle térítő tevékenység igényével lépjenek fel velem kapcsolatban. Egyértelműen az autoteizmus igenlésének ígéretével állok elő: számomra, és az általam követett szellemi útnak esetében ugyanis ezen megközelítésmód rendelkezik olyan relevanciával, amelynek talaján a saját praxis felépíthetőnek bizonyul.

Számottevő mértékben teszi bonyolulttá a kérdést azon jelenség, hogy a megközelítésére irányuló egyes szemléletmódok meglehetősen eltérően definiálják az „én” fogalmát, és ennek megfelelően igencsak különbözőképp nyilatkoznak e fogalomnak vonatkozásában, így ezen a területen a leegyszerűsítésnek nem vesszük hasznát. Ugyancsak hasonló jellegzetességgel szükséges szembenéznünk, amikor nyugaton az „ego” szó jelentésének körét vesszük alaposabban is górcső alá, bőségesen elegendő csupán olyan, egyébiránt meglehetősen profán és sekélyes terület terminológiájára néhány pillantást vetnünk, mint amilyen mondjuk a modern pszichológia. Freud az „ego” esetében ugyanis egyáltalán nem ugyanazt a hipotetikus tartalmat érti, mint amit Carl Rogers megragadni vél, és a többi teoretikus elméleteiről még nem is beszéltünk, a végső kavardásért pedig minden kétséget kizáróan a New Age különféle áramlatai tehetőek felelőssé, akik az „ego” kifejezés egészen meghökkenítő és botrányos értelmezései által maradandóan járultak hozzá azokhoz a tévképzetekhez, amelyek szellemi körökben a kérdéskör kapcsán megjelenni látszanak. Az a jelenség, hogy számtalan, önmagát szelleminek nevező irányzat az „én-t” úgy veti fel, mint egyfajta szélsőségesen negatív fantazmát, amelytől minden lehetséges módon szabadulni kell, voltaképpen nem értelmezhető másképpen, mint a Kali Yuga végső fázisában bekövetkező szellemi felbomlás egyik legbiztosabb jele. Metafizikával foglalkozó körökben sajnos mindez olyan módon vált általánossá, hogy egyes, önmagukat a tradicionális metafizika művelőinek beállító személyek az én-nel szemben olyasfokú megvetést és gyűlöletet táplálnak, amelynél döbbenetesebb aligha volna elképzelhető. Jómagam azonban éppen azokkal látszom ebben a tekintetben egyetérteni, akik az „én”

felszámolásának igényével szemben fellépve éppen az „én nagybetűssé tételét”, azaz a valódi Én (Io) realizálását tekintik a metafizikai tradíció sarokkövének. Nézetem szerint mindannyiszor, amikor egy általunk tanulmányozott Szent Irat, vagy tanítás az „én” feladását veti fel, nem kerülhetjük el annak részletekbe menő vizsgálatát (mint ahogyan ezen kitélt dr. László András megfogalmazta), hogy az adott tanítás pontosan milyen magasrendű szellemi igazságra próbálja felhívni a figyelmet. Főként bizonyos pszeudo-spirituális, leginkább keletről származónak beállított tanítások példának okáért egyenesen azzal a teljességgel blatánsnak tekinthető tantétellel állnak elő, hogy a spirituális megvalósítás végcéljaként az „én”, mint egyfajta vízcsepp úgy merül bele a „nagy óceánba”, hogy ott valamiféle feloldódás (vagy beoldódás) következik be a számára. Megint mások egészen odáig hajlandóak elmerészkedni, hogy a végső célt a „világmindenségbe való nagy beleveszésben” vélik tetten érni. Tény és való, hogy bizonyos ösvények valóban ezt a véget tartogatják a törekvő számára, ugyanakkor ezek viszont korántsem nevezhetők sem tradicionálisnak, sem szelleminek egyáltalán. Ez a fajta végcél-felvetés, amelyet leginkább a New Age divatezotéria és pszeudo-spiritualitás kínál híveinek, voltaképpen a tradicionális tanoknak egyfelől a nemtudásból fakadó tragikus félreértelmezéséből, másfelől pedig minden valószínűség szerint teljes tudatossággal végrehajtott félremagyarázásából és félre-tanításából fakad, a valódi, autentikus tradicionális tanítások ugyanis oly mértékben tudvalevően nem beszélnek olyan elérendő végső állapotról, amelyben a Tudat (az én tudatom) feloszlása és elvesztése valósul meg, hogy ennek nem tudásával kapcsolatban voltaképpen semminemű felmentő körülmény nem merülhet fel. Minden egyes alkalommal elemi elborzadással tölt el,

amikor olyan személyekkel nyílik alkalmam beszédbe elegyedni, akik valamiféle neo-spirituális irányzat követőiként lelkendezve mesélnek arról, hogy milyen jó lesz majd az út végén mintegy „beleoldódni a Nagy Mindenségbe”. Elborzadásomért minden bizonnyal azon felismerés tehető részemről felelőssé, mely szerint ezek az emberek végső soron abban a tekintetben tesznek törekvéseket, amely egyáltalán nem a szellemi értelemben helyesen felvetett „léten és nemléten túliság” (Ātisaganātinirguna-Sadasad-Brahmātmā) relációjában vethető fel, hanem éppen ellenkezőleg, pontosan önmaguk teljes elvesztésének irányában haladnak. René Guénon teljes joggal nevezi ezeket a különféle irányzatokat kontra-tradicionálisnak, ugyanis körükben bizonyos szinten már az ellenbeavatás erői vonódnak működésbe, azaz olyan lehúzó erők, amelyek természetükből fakadóan a teljes feloldódás és megsemmisülés irányába kalauzolják a törekvőt. Az ilyesfajta utakat követők tehát végső soron azt találják, amit egyébiránt oly nagyon áhítanak, nevezetesen a „nagy egészben való teljes feloldódást” (nirguna-mula-prakrti-laya), részünkről azonban azzal mindenképpen vitatkoznunk kell, hogy vajon ennek a fajta beteljesülésnek valóban olyan nagy örömmel lehet-e örülni, mint ahogyan ezeknek az embereknek esetében rendszerint megfigyelhető. Érzésem szerint az ilyen egyének még csupán bele sem gondolnak igazán annak a fajta sors- és célkitűzésnek valódi természetébe, amelyet áhítanak önmaguk számára oly nagyon, hiszen amennyiben akár csak egészen minimális mértékben értenék, minden bizonnyal már korántsem táplálnának ily mértékű optimizmust ebben az irányban. A valódi, autentikus tradicionális tanítások ugyanis egyértelműen amellettes tesznek hitet, hogy „olyan nem lehet, hogy Én ne legyek”, legalábbis amennyiben az „Én” koncepcióját helyesen vetjük fel, és a magam részéről én sem

kívánok másféle nézet képviselője mellett hitet tenni. Néminemű személyes megosztásoknak teret engedve szeretném megosztani Olvasómmal azon alapvető és centrális hangsúllyal rendelkező élményemet, amely voltaképpen ötesztendő korom óta kíséri végig (olykor persze meglehetősen lagymatag, míg máskor kifejezetten intenzív erővel ható módon) e világi létemet, és amely éppen a nemlétezés abszurditásának elemi felismerésén alapul. Én, mint ember természetesen és visszavonhatatlanul halandó voltomat kell, hogy felismerjem, pusztán emberi állapotomnak számára ugyanis mind a saját halálomat követő teljes megsemmisülés, mind pedig az ebben a teremtményi állapotban megrekedő örök élet lehetősége egyaránt bilincsként kell, hogy észrevételezésre kerüljön (mindennemű mennyei létállapotnak realizációja ugyanis - bármennyire is magas szinteken valósul meg - természetéből fakadóan még mindig nem lép át a létörvény világán), létnek-és-nem-létnek-egységét meghaladó alanyi jelenvalóságom megvalósulása esetén azonban kezdet- és végnélküli valóval bíró vagyok, és mint ilyen, természetesen nem múlhatok el sohasem. Mindaz, ami bennem a módosulások és változékonyságok által forgatott világegyetem részét képezi, természetesen rólam leválasztásra kell, hogy kerüljön, valódi Önmagamhoz eljutván azonban felismerhetően és végtelenül több vagyok - több kell ugyanis, hogy legyek - ezeknél.

Amikor a különféle exoterikus vallások spirituális praxis gyanánt az „én” feladását javasolják, sőt mi több, bizonyos irányzatok egyenesen az „én” megsemmisítését irányozzák elő, akkor az esetek döntő hányadát illetően voltaképpen az „én-ség” helytelen tételezése áll a különféle megértési zavaroknak háttérében. Rendszeresen éri bírálat a

metafizikai megvalósítás úján haladókat, főként az exoterikus természettel bíró vallási irányzatok követőinek részéről, hogy az „én-önmagamhoz” való ön-visszavezetés igényének megfogalmazása által éppen valamiféle szélsőségesen démoni folyamatot kívánnak előmozdítani, elvégre azt kísérik meg úgymond abszolúttá tenni, amelyet a különféle vallások és hagyományok megszüntetni, feladni, avagy megsemmisíteni szándékoznak. Alapvetően felmerül tehát ezen a ponton, hogy valójában és egészen pontosan mi is az, amelyet a jelek szerint bizonyos irányzatok megsemmisíteni, míg mások egyenesen abszolúttá tenni kívánnak. Amikor példának okáért bizonyos, a keresztény, vagy az iszlám tradíció köreibé sorolható szövegek arról beszélnek, hogy az Istenhez való eljutás módja az önakaratról való lemondás, illetőleg az önzés, egocentrizmus, és tágabb értelemben az „én-ség” felszámolása, akkor ezen szövegeket vizsgálva, mintegy a szövegkörnyezet figyelembe vétele által egyértelműen kiderülhet számunkra, hogy mindaz, amit itt a vallásos megközelítés az „én” alatt ért, metafizikai szempontból éppen a „nem-én” kategóriájába sorolható, és mint ilyet, valóban felszámolni szükséges. A probléma, illetve a meg nem értés általában azon a ponton mutatkozik tetten érhetővé válni, amikor is az „én” definíciójának pontos megfogalmazása helyett az egyik fél valójában azt kívánja a másik szemére vetni, amit az sohasem fogalmazott meg, jelesül éppen a korlátolt, lehatárolt én-hez való ragaszkodást, illetőleg ennek a korlátolt, lehatárolt énség-nek felmagasztalását. Ilyesmit azonban sem az autoteista nézőpont, sem pedig az úgynevezett metafizikai szintre emelt szolipszizmus nem állított sohasem. Ez egyfajta jellegzetes szalmabáb-érvelés, amelynek gyakorta lehetünk tanúi azokban az esetekben, amikor az egyik fél olyan állítás megcáfolása által kíván a másik fölébe kerekedni, amelyet a másik éppenséggel sohasem

állított. Sajnos azonban gyakorta előforduló hiba, hogy pusztán a másik megcáfolásának vágyával, pusztán a másik nézőpont hiteltelenné tételének igénye által fűtve meg sem vizsgálják, hogy a másik pontosan miként is értelmez és használ bizonyos fogalmakat, hanem csupán az esetleges felületi össze-nem-illésekre figyelve, a látszólagos különbségekre fókuszálván intéznek olykor igencsak alacsonyrendű szempontok által inspirált támadásokat azoknak irányában, akik a kérdéses fogalmakat tőlük valamelyest másféleképpen értelmezik és használják.

A probléma véleményem szerint abban a felvetésben tárható fel talán értelmezhető módon, amelynek keretein belül rámutathatunk, hogy az egyes heteroteisztikus szemléletű vélekedések követői az Istennel való kapcsolatot szinte csakis és kizárólag az Isten és az „én” kettősségének talaján mutatkoznak csupán hajlandónak szemlélni, ily módon pedig rendszerint az „én” körébe vonnak olyan tényezőket és tartalmakat is, amelyek természetükből fakadóan és valójában nem tartoznak hozzá. Ezen tendenciózus jellegzetesség – szanszkrit terminológiával élve – azonban nem különbözik túlságosan attól, amit az avidya (azaz nemtudás) kifejezéssel lehetséges leginkább megragadni, és amely állapotból fakadóan a személy voltaképpen azokat az aspektusokat azonosítja az énnel, amelyek valójában éppen, hogy nem azonosíthatóak vele, ugyanakkor pedig azt vágja el, mindegy a végérvényesség igényével tőle, amely valódi és autentikus módon hozzá tartozna, sőt mi több, egyenesen és végső soron azonos vele. Ennek következtében azonban olyan különleges helyzet áll elő, amelynek keretében a heteroteizmus követői éppen azt a közös gondolkodásra alkalmas területet zárják el, amelyen az autoteisztikus látásmódot vallókkal egyébként osztozhatnának,

és egymás megértésére juthatnának. Amikor ugyanis a különféle heteroteisztikus megközelítéseket alkalmazó szerzők az „én” megtöréséről, elnyomásáról, felszámolásáról, sőt mi több, egyenesen megöléséről beszélnek, akkor pontosan azoknak a tényezőknek kapcsán irányozzák elő mindezt, amelyeket korábban hibásan azonosítottak az „én”-nel, tehát valójában azt kívánják „én”-ként megsemmisíteni, amit az autoteisztikus nézőpont talaján állók a „nem-én”, avagy a „hamis én” fogalomkörébe vonnak. Mindkét megközelítésmód fel kíván számolni tehát valamit, amit egyikük „én”-ként, másikuk pedig „nem-énként”, vagy „hamis-énként” aposztrofál, azonban a felszíni különbözőségeken túllátva lényegében azt kellene figyelembe vennünk, hogy az „én” tekintetében fennálló fogalmi zavarnak köszönhetően a heteroteizmus elvét vallók olyasmit vonzanak hibásan az „én” körébe, amely valójában szinte teljes mértékben azonosnak tekinthető azzal a „nem-énnel”, amelyet az autoteizmus fogalmi bázisán állók ugyancsak fel kívánnak számolni, nevezetesen önmagunk esetleges, gyarló, változékony és mulandó aspektusait.

Ugyancsak gyakorta képezi az autoteista természettel rendelkező irányvonalak követőit sújtó vádaknak egy sajtóságos körét azon elgondolás, amely szerint ezek a személyek voltaképpen a Sátán bűnében osztoznak, azaz önmagukat mintegy „az Isten helyébe” kívánják emelni. Amennyiben nem állna tőlem végletesen távol az érzelgősség, úgy akár azt is mondhatnám, hogy szinte a szívem sajdul bele ezeknek az érveléseknek már pusztán a végükig való hallgatásába is, elvégre a tragikus nemértésnek oly markáns eseteivel találkozhatunk itt, amelyeket nem igazán lehetséges máshogyan kezelnünk, mint igazán mély fájdalommal és

sajnálattal. A Sátán bűne ugyanis a tradicionális tanítások fényében éppen abban áll, hogy önmaga őseredeti, Istennel való egységét megbontván végső soron önmaga lehatárolt, esetleges, változékony és állandótlan természete felé fordulván elszakította magát az Istentől, azaz Hamvas Béla gondolatait némiképp átforgatván azt mondhatjuk, hogy mintegy „megnézte magát kívülről”, tehát az Istentől való elszakadás által önmagát, mint „mást” (heteron), – ráadásképpen mint valami végérvényesen mást – Istent pedig mint pusztán a „másikat” kezdte el szemlélni. Úgy is mondhatjuk, hogy önmagát valóban Istenné akarta emelni, azonban mindezt olyan módon kívánta megtenni, amely módot egyébként valamennyi autoteisztikus és szolipszisztikus irányzat kifejezetten tévútnak tart, jelesül önmaga lehatárolt, Istentől elszakított, esetleges, változékony, parciális verzióját kívánta Isten nélkül, Istenen kívül – ha úgy tetszik, egyenesen Isten helyett – az Istenség szellemi dignitására emelni. A Sátán voltaképpen az Istennel szembehelyezkedő, vele a dualitás talajára helyezkedvén opponáló álláspontot jelképezi, tehát valójában éppen, hogy azt az attitűdöt, amelyet az autoteisztikus irányzatok minden igyekezetükkel el kívánnak kerülni, és éppenséggel a lehető legnagyobb hibának, elhajlásnak és eretnekségnek tartják.

Mindazok ugyanis, akik a tradicionális tanítások fényében önmaguk végső állapotának megvalósítása irányában tesznek lépéseket, voltaképpen nem vállalkoznak másra, mint hogy ezt a fajta elszakítottságot, különállóságot és különbözőséget felszámolják, tehát egyáltalán nem önmaguk jelenlegi, teremtményi valóját megőrizvén és fenntartván kívánják magukat mintegy az Isten helyett Istenné tenni, hanem éppen ellenkezőleg, mindenfajta különbözőség (azaz végső soron a nem-ÉN) felszámolása által önmagukat eredeti

Önmagukhoz visszavezetni. Könnyen belátható, hogy mindez éppen, hogy szöges ellentétét képezi annak, amivel a Sátán minden kétséget kizáróan vádolható, nevezetesen az Istentől való elszakadás, elszakadottság, elszakítottság és elkülönülés állapotához való ragaszkodás mellett az Istenséggel való egyenlőség kivívásának vágya, sőt mi több, egyenesen az Isten helyébe való emelkedés igénye. Ezzel a bűnnel véleményem szerint főként – és csaknem kizárólag – az ateista materializmus és naiv realizmus téveszméinek követői lehetnek vádolhatóak, az autoteisztikus és szolipszisztikus létszemlélet igenlői azonban semmi esetre sem. A hétköznapi értelemben vallásos ember, aki az Istennel való viszonyának szempontjából rendszerint semmiféle másmilyen kapcsolatot nem hajlandó feltételezni, mint ama dualizmust, amelynek keretein belül ő maga végső soron mindenkor teremtmény (tehát az Istenhez képest mindig a „valaki más”), az Isten pedig megmásíthatatlanul teremtő (tehát az emberrel való kapcsolatának fényében úgyszintén „valaki más”) marad, az Isten és ember között kétségtelenül fennálló távolság teljes felszámolására tett lépéseket nem hajlandó másnak látni, mint az istenkáromlás és eretnekség legsúlyosabb formáinak iskolapéldáit. Ilyen tekintetben, ha jobban belegondolunk voltaképpen hasonló világnézeti talajon áll, mint maga a Sátán, jelesül hogy önmaga és Isten relációjában valami elképzelhetetlenül szélsőséges dualitást tételez fel. A különbség kettejük között e tekintetben „mindösszesen” abban áll, hogy míg a Sátán ezt a dualizmust alapvetően az Istenség legyőzése által kívánja felszámolni, azaz önmagát önnön lehatárolt énségének (azaz éppen, hogy nem-énségének) bázisán megmaradva kívánja Isten helyébe emelni (hasonlóan a vakbuzgó módon tudomány-hívő, önmagát isteníteni kívánó ateista materialistához), addig a heteroteizmus talaján álló

ember ennek az elválasztottságnak fényében próbál meg mintegy megegyezésre jutni az önmagától különbözőként és elkülönülőként megélt Istennel. Úgy is mondhatnánk, hogy míg a Sátán a kettősség talaján állva szüntelenül opponál, addig a hétköznapi értelemben véve vallásos ember ugyanezen kettősség tételezése mellett, a különféle előírások és parancsok betartása által kíván úgymond „jóban lenni” a tőle megmásíthatatlanul különböző Istennel. Bár kétségtelen, hogy e kettő ténylegesen kétféle, teljességgel különböző irányultságú útnak számít, azonban egyenlőségjelet tenni a dualitáshoz való ragaszkodása mellett önnön lehatárolt és lealacsonyodott verzióját Isten helyébe emelni kívánó Sátán, valamint a hamis én-ségnek éppen, hogy teljes felszámolása által önmagát Istennel való eredeti egységébe és azonosságába visszavezetni szándékozó autoteista közé mégiscsak olyan durva hiba és igaztalan vád, amelyet egyetlen önmagát valóban komolyan gondoló embernek sem volna szabad megengednie magának.

Egyfajta rövidre szabott kitekintést megengedve vizsgáljuk át némiképp konkrétabb példán keresztül, hogy amikor bizonyos irányzatok igenlői az „én” alávételéről, sőt mi több, egyenesen felszámolásáról beszélnek, akkor pontosan mit is kívánnak valójában felszámolni. Egyes megközelítések (főként az exoter rétegekkel kapcsolatban mondható el mindez) általánosságban az önakaratról való lemondás, a saját vágyak, törekvések és célok alárendelése, az önzőség, hiúság, büszkeség, és alapvetően a bűnök legyőzése által kívánják megvalósítani az Istenhez való közelebbre jutást, azaz voltaképpen olyan tulajdonságok, irányultságok és azonosulások felszámolását tűzik ki célul, amelyeket az „én” részének (bár igencsak alantas és bűnös részének, ámde mégiscsak alapvetően az „én” részének) tekintenek. Néminemű

leegyszerűsítéssel élve azt lehet mondani, hogy ezen nézőpontnak követői lényegében az „én” részének tekintenek mindent, ami jelen világ keretein belül szemlélve általánosságban annak tekinthető, ideértve valamennyi vágyat, érzelmet, érzést, gondolatot és impulzust, ragaszkodást és elutasítást, ellenszenvet, rokonszenvet egyaránt, a legnemesebbektől kezdődően egészen a legalantasabb természettel rendelkezőkig. Amikor tehát az „én” felszámolásáról, alávetéséről, vagy legyőzéséről beszélnek, akkor elsősorban a különféle alantasnak és bűnösnek nevezhető jellegzetességek kiküszöböléséről szólnak, tehát voltaképpen arról, amit az „Önmagam” és az Isten végső és lényegi azonosságát vallók éppenséggel pont, hogy a „nem-én” kategóriájába sorolnak. Ezen utóbbi megközelítés szerint a nemtudás (avidya) éppen abban áll, hogy a létező olyasfajta dolgokkal azonosítja magát, amelyek voltaképpen nem azonosak vele, és egyúttal azt a fajta azonosulást felejt el, amely lényének lényegét jelentené. Ilyenek nem meglepő módon éppen a testiség, a különféle gondolatok, érzések, érzelmek, megkötöttségek, rokonszenvek, ellenszenvek, a viszonylagosságoknak alávetett irányultságok, vonzódások és taszítottságok, tehát valójában azok a tényezők, amelyeket az exoter nézőpont hívei tévesen az „én”-nel azonosítva, ám énidogenségüket mégis valamilyen módon felismerve ki kívánnak küszöbölni. Mindebből talán további magyarázatok nélkül is kitűnik, hogy a különféle nézőpontok közötti különbség háttérben erőteljes mértékben azon probléma és zavarodottság áll, hogy alapvetően teljesen másfajta értelmezések húzódnak az én-ség fogalma alatt. Amikor a heteroteizmus elvének követője részéről azon vád fogalmazódik meg az Önmagamság igenlőjének irányában, hogy saját egoisztikus és lefokozott „én-jét” kívánja Isten

helyébe emelni, akkor valójában olyasmit ért és állít az „én” alatt, amelyet a másik fél valójában sohasem állított és értett alatta, sőt mi több, az ehhez kapcsolódó tartalmakat mindenkor következetesen a „nem-én” kategóriájába sorolta. Egy autoteista, avagy szolipszista irányultsággal rendelkező személy sohasem a lefokozott, mindenféle téves azonosulás által áthatott, parciális én-t kívánja az Abszolútum létrendi szintjére és rangjára emelni (ezt voltaképpen nem is tekinti valódi én-nek), hanem a különféle téves azonosulások felszámolása által éppen, hogy saját valódi Én-ségéhez akarja megtalálni az utat, mégpedig ahhoz a végső Alanyisághoz, amely voltaképpen azonos az Istennel. Amikor valaki ezen a szellemi bázison állva kimondja, hogy „Én és az Abszolútum egyek vagyunk”, akkor ezen a bizonyos Én-en sohasem azt az én-t érti, amelyet a vallásos ember alávetni, legyőzni és megsemmisíteni akar, ezt a „kisbetűst” ugyanis éppen, hogy a különféle téves azonosulások által létrejövő és fennálló „nem-én” képében azonosítja. Mind az autoteista természettel bíró irányzatok, mind pedig maga a filozófiafeletti szolipszizmus a lehető legnagyobb, jellegéből adódóan végzetes hibának tartja, amennyiben bármiféle olyasvalamit azonosítunk azzal a bizonyos Én-nel, amely végső lényege szerint nem ahhoz tartozik, tehát valójában a tévesen én-ként azonosított tényezők felszámolása éppen úgy feladat a különféle autoteisztikus és szolipszisztikus ösvények vándorainak számára, mint ahogyan ugyanennek a tévesen felvetett, „kisbetűs” én-nek legyőzése, és az Isteni Akaratnak való alárendelése a heteroteisztikus elképzeléseket előnyben részesítők esetében.

A különféle pszeudo-spirituális és ellenbeavatási természettel rendelkező nézetrendszerek elképzeléseinek helytelen voltáról már ejtettünk némi szót az iméntieknek

folyamán. Érzésünk szerint az „én-ség” fogalmának eddigi áttekintése nyomán talán már mindenki számára világos lehet, hogy a teljes felszámolás, megsemmisítés, és „beoldás a Nagy Mindenségbe” miért is jelent totális és fatális tévutat, és ebből kifolyólag miért nem képezheti egy adekvát spirituális ösvény alapját és célját. Mindennemű szellemi út lényege nem más, mint „önmagam visszavezetése önmagamon keresztül, önmagam által Önmagamba” (dr. László András), tehát az nem lehetséges, hogy ez az Én-ség, ez az „Önmagamság” ne létezzen, ne álljon fenn a végső cél elérését követően (vö.: „az nem lehet, hogy én ne legyek”, illetőleg „ha én nem vagyok, az Isten sincsen”). Természetesen nem ebben a jelenlegi, ténylegesen teremtményi állapotomban kívánok örökkön át Istenként (avagy ahogyan a vádak felvetik: az Isten helyett) egzisztálni, egy ilyesfajta törekvés ugyanis valójában ténylegesen nem volna más, mint tömény és vegytiszta sátániság, annak feltételezése azonban, hogy az én-ség kihunyását követően majd mint „Valami más”, avagy esetleg mint ezen „Valami más” része létezem tovább, voltaképpen minden tekintetben bátran a merő ostobaságok számára fenntartott kategóriába sorolható. Életemnek magasan (avagy inkább mélyen) legostobább gondolatát voltaképpen akkor nyílt alkalmam meghallgatni, amikor valaki a lehető legnagyobb átéléssel és örömmel újságolta, hogy (szó szerint tőle magától idézve, az ő saját személyére vonatkoztatva) „egyszer majd én is megtapasztalom az Örökkévalóságot. Jobban mondva nem mint én, hanem mint az egész része”. A probléma ezzel a felvetéssel több ponton is meghatározható, példának okáért akképpen, hogy valamit megtapasztalni úgy, hogy közben a tapasztaló nem áll fenn, ténylegesen képtelenség, pláne éppen az Örökkévalóság esetében merőben az. Az Örökkévalóságot csupán Önmagamként vagyok képes

megtapasztalni, enélkül az eleven jelenlét nélkül ugyanis a tökéletes halhatatlanság és szabadság semmi esetre sem állhat fenn. Olyan nem lehet, hogy én már nem tapasztalok, ám helyettem „valami más” majd tapasztal valamit, Önmagamon kívül ugyanis egyáltalán fel sem vehető az a „valami más”. Borzalmasan jelentős azoknak a száma, akik valamilyen rejtélyes oknál fogva képesek úgy elképzelni az Örökkévalóságot, mint olyan állapotot, amelyből voltaképpen éppen ők hiányoznának. Rengetegen hisznek abban, hogy ők maguk eleven tudatosságként ugyan kihunynak az Utolsó Napon, ám mégis „tovább él belőlük valami”. Ezeknek az embereknek esetében pontosan látszik, hogy sajnálatos módon feltehetően egyetlen egyszer sem vizsgálták meg magukban az élet és a lét legfontosabb kérdéseit. „Belőlem valami” ugyanis nem élhet tovább, nélkülem pedig főleg nem. Én Önmagamként vagyok képes egzisztálni a halál után, avagy legalábbis az önátélésnek egy relatíve magas fokán szükséges ehhez állnom. Olyan azonban semmi esetre sem lehet, hogy én magam ugyan nem, de „belőlem valami” majd mégis tovább él. Csak én vagyok képes Én-ként élni, valami, vagy valaki más nem.

Az Abszolútum és az én relációjában bizonyos nézőpontok felvetnek egy érdekes gondolatot, amelyet mindenképpen érdemes megvizsgálunk. Ezen megközelítés szerint a személyes én-en kívül (és bizonyos szempontból nézve azon túl) van egy másik Én (jelesül az Isten), amely voltaképpen sokkalta közelebb áll hozzám, mint amennyire én magam közel vagyok saját magamhoz, és így valójában sokkalta inkább én vagyok, mint amennyire én saját magam az lehetek. Kétségtelenül különleges gondolat, amellyel bizonyos fokon egyet lehet érteni, ezzel együtt azonban egy ponton túl

eljuthatunk oda, ahol már ez a felvetés is elérni látszik a maga határait. Kétségtelen, hogy az Isten sokkalta közelebb van hozzánk, mint amennyire mi magunk (teremtényi mivoltunkban) közel állunk saját magunkhoz, azonban ebben a kérdésben is szükséges felvetnünk, hogy valójában mi, avagy ki az Isten, és mi, avagy ki az a mi magunk. Amennyiben önmagamra, mint teremtményre tekintek (ami jelenlegi állapotomban kétségtelenül vagyok), ténylegesen elmondhatom, hogy Isten (helyesebben mindaz, amit Istennek tartok) voltaképpen sokkalta közelebb áll hozzám, mondhatni sokkalta inkább én magam vagyok, mint az, amit az általános önátélésem szintjén megragadva önmagamnak tekintek. Eddig teljes mértékben rendben való lehet minden. A probléma azonban azzal kapcsolatban még mindig fennáll, hogy egy „másik én” végső soron, bármennyire is közelebb áll hozzám, mint én magam saját magamhoz, éppen másságából és különbözőségéből fakadóan nem lehet „én”. Amennyiben valóban közelebb áll hozzám, mint saját magam, amennyiben valóban sokkalta inkább nevezhető én-nek, mint mindaz, amit a közönséges önátélés szintjén magamról tételezek, akkor valójában miért is szükséges úgy neveznem, hogy „másik én”? Amennyiben sokkalta inkább ez a „másik én” vagyok, akkor valójában nem éppen ez a „másik én” az, ami az én igazi Énem, szemben azzal, amit általánosságban (és ezek szerint tévesen) én-ként tapasztalok? Én csakis és kizárólag én lehetek... olyan nincsen, hogy az igazi, valódi „Én” az „valaki más”. Az természetesen felmerülhet, és az általános önészlelés szintjén fel is merül, hogy önmagamat tévesen „valami mással” azonosítom, és ilyen esetekben a valódi Én ténylegesen a „valami más” formájában jelenik meg számomra, azonban amennyiben az önátélés teljes, úgy az én valódi és igazi Énem nem lehet egyúttal „valami más”, helyesebben szólva Én nem

lehetek valaki más. Amennyiben valóban igaz, hogy az a „másik én”, (azaz végső soron az Isten) sokkalta inkább én vagyok, akkor ennek a felvetésnek azzal kell járnia, hogy egyfelől a valódi Én-em lényegileg egybeesik az Istennel, másfelől pedig azzal, hogy az általam hétköznapi körülmények között én-ként érzékelt valami alapvetően nem a valódi. Az nem lehetséges, hogy mindkettő „én” az „Én” legyen egyszerre. Amennyiben Isten áthidalhatatlanul és megmásíthatatlanul a „Valami más” kategóriájába esik, úgy egyáltalán nem lehet igaz rá, hogy sokkalta inkább én vagyok, mint amennyire én saját magam én-ként tekinthetek magamra. „Valami más” ugyanis nem lehet sokkalta inkább az „Én”, mint amennyire én az vagyok. Tehát az Isten vagy „valami más”, és akkor egyáltalán nem lehet igaznak mondani, hogy sokkalta inkább én vagyok, mint én saját magam, amennyiben azonban mégis sokkalta inkább én vagyok, mint én saját magam, akkor annak szükségszerűen azzal kell járnia, hogy az én igazi Én-em egybeesik az Istennel, az pedig, amit a hétköznapi szintjén én-ként élek át, az valójában a „nem-én” kategóriájába tartozik. Olyan nem lehet, hogy „két én” létezik, és az egyik sokkalta inkább én, mint a másik. Én-ből csakis és kizárólag egyetlenegy lehet, jobban mondva Én-ként csakis és kizárólag egyetlenegy lehetek. Nem lehetséges két én, hanem csakis és kizárólag egyetlen Én.

Mostanra nem maradhatott hátra más, mint hogy kifejtsünk még néhányat azon gondolataink közül, amelyek az autoteisztikus szemléletű istenfelfogás szempontjából felvethető legfontosabb konzekvenciákhoz kapcsolódnak. Miután írtunk az Abszolútumhoz fűződő egyes felfogásmódok természetéről, jelesül az autoteisztikus és heteroteisztikus szemléletek legfontosabb sajátosságairól, most az kívánnánk

kifejteni, hogy vajon mennyiben lehetséges annak mély, és az életnek valamennyi aspektusát átható megértése és átélése, hogy az Istenség, az Abszolútum valójában önmagam irányában keresendő. Mind az autoteizmus, mind pedig a szolipszizmus kérdéskörével foglalkozó tanulmányokkal kapcsolatban gyakorta fel szokott vetődni kritika gyanánt, hogy ezen két nézőpont képviselői hajlamosnak mutatkoznak az egyes heteroteisztikus szemlélettel rendelkező vallásos utaknak követőit úgy beállítani, mintha azok valamiféle csökkent értékű, csekély szellemi nívóval rendelkező, már-már a babonás attitűd határát súroló egyének lennének. Természetesen mi sem áll távolabb a valóságtól, és amennyiben ilyesfajta vélemények, vagy sugalmazások az autoteisták, vagy a szolipszisták részéről a heteroteizmussal kapcsolatban előfordulnak, azok éppenséggel sokkalta inkább szólnak az illető személyek korlátoltságáról és arroganciájáról. Amennyiben felmerül a kérdés, amely szerint felvethetőek-e valódi, autentikus és mély, közvetlen és magas szintű Istenélmények azoknak körében, akik az Istenséget a heteroteizmus talaján állva szemlélik, és akiknek számára az Isten mindig is Teremtő, ők maguk pedig mindig is teremtmények maradnak, a magunk részéről mindenképpen azt kell válaszolnunk, hogy természetesen. Számtalan olyan különleges, és magas szinteket megvalósított igazat és szentet ismerünk például, akik voltaképpen sohasem mozdultak el a heteroteizmus bázisáról, azaz még felvetés szinten sem merült fel bennük, hogy lényüknek igazi valója lényegileg azonos az Istennel. Szárovi Szent Szerafim például, akit talán a legismertebb csodatevő szentek egyikeként tartanak számon, és akivel kapcsolatban feltétlenül felmerül a szellemi megvalósításnak egy igazán magas foka, minden kétséget kizáróan mindig is következetesen a heteroteizmust képviselte.

Szent Szerafim számos különleges képesség birtokában volt, többek között képesnek bizonyult mások gondolataiban olvasni, valamint mély kapcsolatot ápolt különféle vadállatokkal. Hasonlóan magas szellemi szinteknek megvalósítása érhető tetten minden bizonyosság szerint Nil Dorobantu esetében is, akiben az orthodox kereszténység következetes követőjeként az autoteizmus feltételezése fel sem merülhetett. A példákat természetesen napestig sorolhatnánk, mindezeknek ismeretében pedig kétségtelenül ki kell mondanunk, hogy a heteroteizmus egyáltalán nem válhat korlátjává magas szellemi szintek elérésének. Sőt mi több, jelen tanulmány írója odáig is hajlandó elmenni, hogy kijelenti: sokkalta magasabb szintek elérése válhat lehetségessé egy adott heteroteista szemléletű ösvény odaadó, következetes és állhatatos bejárása által, mint egy autoteista, avagy egyenesen szolipszista út lagymatag, arrogáns, avagy úrhatnám követésével.

Sem az autoteizmus, sem pedig a szolipszizmus pusztá tételezése nem juttat önmagában senkit sem intenzívebb és magasabb fokú önátélési szintek megismerésére, így ezen két utóbbi nézőpont képviselőinek semmiféle indoka nem lehet arra, hogy a heteroteista utaknak követőit lenéző megjegyzésekkel illessék, avagy bármilyen módon negatív színben tüntessék fel. Általánosan megfogalmazható, hogy az egyes heteroteisztikus szemléleti beállítódással rendelkező, alapvetően az exotéria szintjén megmaradó ösvények követése során – bár az elérhető lehetőségeknek köre kétségtelenül alatta marad az autoteisztikus utak által megcsillogtatott távlatoknak – sokkalta kevesebb eltévelyedési lehetőséggel kerülhetünk szembe, mint az utóbbiak esetében. Úgy is mondhatnánk, hogy az alapvetően heteroteisztikus bázison álló, többé-kevésbé az

exotéria szintjein megnyugvó utak, bár összességében kevesebbet kínálnak, ezt azonban az őket követő egyének sokkalta nagyobb biztonsággal és valószínűséggel érhetik el, mint a sok szempontból meglehetősen exkluzívnak ható ezoterikus ösvények által megnyilvánított célokat. Egy igazán egyszerű példa bevezetése nyomán azt mondhatjuk, hogy az exoterikus szemlélet megfeleltethető nagy vonalakban azon sportedző vállalásának, aki tanítványainak egy tíz kilométeres távot realizáló futóverseny sikeres teljesítését ígéri, vállalásának pedig nagy valószínűséggel eleget is tesz, míg az ezoterikus (és alapvetően autoteisztikus szemlélettel rendelkező) szellemi utak esetében a példában szereplő edző inkább a maraton, avagy az ultramaraton teljesítésére való felkészítést vállalja, noha természetesen ezeknek sikeres teljesítését egyáltalán nem ígérheti meg teljes bizonyossággal. Mindazoknak tehát, akik különféle okoknál fogva nem kívánnak, avagy nem tudnak elmozdulni a heteroteizmus és az exotéria szellemi bázisáról, meglátásom szerint egyáltalán nincsen semmiféle okuk eljövendő sorsuk tekintetében kétségbe esni, elvégre a különféle realizálható állapotok száma mondhatni a végtelenhez esik közel, egyszerűbben fogalmazva azt is felvethetjük, hogy éppen annyiféle mennyei szint létezik, ahány üdvözült lélek, maga a mennyei állapot ugyanis nem helyszín, hanem az üdvözült tudat egy verzionális lehetősége. Annak ellenére tehát, hogy az átistenülés (theosis) igazán magas szintjeinek elérése csakúgy, mint az Isten színelátása alapvetően közel sem képezik a metafizikai megvalósítás legmagasabb grádicsait, a magunk részéről mégiscsak azt kell mondanunk, hogy a törekvő részéről egyáltalán nincsen ok csüggedésre akkor sem, amennyiben nem válik képessé ezeknél magasabb szinteknek realizálására.

Annak, aki az autoteizmus, vagy a szolipszizmus talajára helyezkedve kíván valamit tenni önmaga szellemi megvalósításának érdekében, természetesen megszámlálhatatlan akadállyal, nehézséggel és tévképzettel szükséges szembenéznie, amelyek között a vallásosság hétköznapi – azaz elsődlegesen a heteroteisztikus exotéria szintjeit érintő – formáit képviselő személyek köréből érkező rosszállás, lekezelés és megvetés csupán a csekélyebb mértékű kellemetlenségeknek körében vethető fel. Egy hagyományos értelemben vallásos személy általában valamiféle rendkívül démonit sejt az autoteizmus gondolatkörében, avagy legalábbis az arrogancia, felfuvalkodott gőg és végzetes szereptévesztés legmarkánsabb iskolapéldáit véli tetten érni benne. Ezek a személyek mintha valamiféle végtelen ellenszenvet éreznének azzal az elgondolással kapcsolatban, hogy önmaguk teremtményi helyzete, valamint az Isten teremtői állapota között egyfajta kontinuum volna felvethető. Talán sok tekintetben úgy érzik, hogy az Istenség transzcendenciája alapvetően sérülne, amennyiben az ember a teremtményi helyzetből kiemelkedve az Istenséget, mint létrendi állapotot önmagában megvalósíthatná, ez azonban csupán olyan Istennel szemben volna megalapozott, aki valóban nem áll felette az exoterikus vallásosság hétköznapi szintjeinek. Az autoteizmus képviselőjeként időről időre felvillantom magamban a kérdést, hogy vajon miben és mennyiben válna kárára egy exoterikus módon felvetett Istennek, amennyiben a teremtményi állapotból, mint bázisról kiindulván valaki az Ő létrendi szintjére eljutna, avagy éppenséggel meg is haladná azt? Vajon a végtelen és mindenható Istent mennyiben érintené, ha valaki más is a végtelen és mindenható Isten szintjére kerülne, főként, hogy az Isten oldaláról szemlélvén nem is áll fenn olyan, hogy „valaki más”? Nos, véleményem szerint még abban az esetben

sem érintené semmiben és semennyire sem, amennyiben Istent pusztán a heteroteizmus szintjén ragadjuk meg. Ilyesfajta szándék és törekvés az Isten részéről, jelesül a feléje törekvő, és az Őt megvalósítani kívánó ember végleges és végletes távol tartása önmagától csakis és kizárólag abban az esetben lenne elképzelhető, amennyiben az Istent nemcsak, hogy a „valami más” kategóriájába tartozóként tételezzük, hanem ráadásként rendkívüli módon antropomorfizáljuk. Amennyiben Istent kizárólag a számtalan létezőknek egyikeként (még ha éppenséggel a leghatalmasabb létezőként) látjuk csupán, úgy természetesen teljesen egyértelmű, hogy ez a teremtő és mindenható Atyaisten senkinek számára nem teszi lehetővé, hogy Vele egyazon létrendi szintre emelkedjék, ennek a fajta felvetésnek a szintjén ugyanis Isten valóban nem lehet más, mint teremtő, az ember pedig ténylegesen nem léphetne ki a teremtmények köréből. Az ilyesfajta istenelgondolásnak is megvan természetesen a maga érvénye és értéke, egyszersmind azonban sokaknak számára rendkívül és fájdalmasan kevésnek hat.

Amennyiben egy autoteisztikus, avagy éppenséggel egyenesen szolipszisztikus álláspontra helyezkedünk, és az Istent nem olyan módon vetjük fel, mintha az pusztán létező lenne a létezőknek körében, és nem is úgy, mintha Ő csupán minden teremtett dolgoknak teremtője volna, hanem mindenek előtt legvégső és valódi, autentikus Önmagunkként tekintünk, helyesebben Önmagamként tekintek rá, úgy az ön-, és Istenátélésnek egészen különleges lehetőségei nyílnak meg. Ilyetén módon az Isten egyszeriben Céllá, még hozzá az én saját, legvégső Célommá válik, akit nemcsak, hogy meg lehet ismerni, el lehet érni és meg lehet élni, hanem önmagam legvégső valóságaként meg is valósíthatom. Sokaknak

szemében mindez gőg és blaszfémia csupán, ám kérdem én, mi volna szentebb, nemesebb és magasztosabb cél annál, mint hogy valaki önmagát folyamatosan meghaladva egészen Önmaga végső állapotához kíván eljutni? Valamilyen módon persze teljes mértékben természetes, hogy az önmagát Istennel szemben végtelenen és áthidalhatatlanul másnak, a teremtmények egyikének megélt ember számára mindez nem más, mint az egyáltalán felvethető legrettenetesebb bűnöknek legrettenetesebbike (és ebből az állapotból szemlélve az egész felvetés valóban teljességgel abszurdnak tekinthető), ennek ellenére azonban mégsem szabad engedni annak a kísértésnek, hogy ezt a fajta nézőpontot önmagunkkal kapcsolatban kötelező érvényűként fogadjuk el. Annak számára ugyanis, aki önmagát mindösszesen mondjuk Kis Pistaként képes tételezni, valóban az elképzelhető legnagyobb blaszfémiák egyikének hat (már amennyiben egyáltalán foglalkoztatják az ilyesfajta kérdésfelvetések), ha mondjuk én, mint Németh Dániel azt állítom, hogy lényem legvégső önmagamiségemben voltaképpen azonos vagyok az Istennel, és amennyiben önmagamat az előbb említett Kis Pistához hasonlóan magam is csupán Németh Dánielként tételezem, úgy valóban a felvethető legnagyobb blaszfémiák egyike, amennyiben azt állítom, hogy én, mint Németh Dániel végső soron azonos vagyok az Istennel. Ilyen szinten akár még Pálinkás Márton, vagy Gipsz Jakab is teljes joggal felvethetné, hogy valójában ő maga lenne az Isten. Kész szerencse, hogy sem én, sem pedig az autoteizmust, avagy akár a szolipszizmust helyesen tételezők egyike sem állított ilyesmiket sohasem.

Ha tehát Istent nem valamiféle teljesen másként, tőlem teljes mértékben függetlenül fennálló tényezőként állítom, hanem az autoteizmus megközelítésmódjával összhangban

végző és valódi Önmagamként jelölöm ki Cél gyanánt, úgy ez a fajta öntételezés voltaképpen azzal is jár, hogy önmagam aktuális, kétségtelenül teremtményi mivoltából látok önmagam számára szabadulási lehetőséget. Köztudott ugyanis, hogy mindannak, aminek kezdete van, annak egy ponton menthetetlenül vége is szakad, márpedig aki önnön teremtményi voltán túlemelkedni nem bizonyul képesnek, az csakis és kizárólag abban bízhat végző mentsvár gyanánt, hogy életének érdemeire tekintettel, avagy akár egyfajta ingyenes kegyelem által valamiféle felsőbb erő mintegy átemeli. Egy szellemi értelemben önmagát komolyan gondoló, önmaga számára megvalósítási célokat kitűzni szándékozó ember azonban egyszerűen nem érheti be annyival, hogy ebben a fajta ingyenes kegyelemben reménykedik. Általánosan elismert metafizikai igazság, hogy önmagamat megszabadítani csakis és kizárólag úgy lehetséges, hogy abban a megszabadítási folyamatban lényem egésze tevékenyen vesz részt, azaz szellemi szempontból egyáltalán nincsen érvénye annak a gondolatnak, hogy egy pusztán kívülről érkező megváltó gesztus automatikus módon kiemel majd reménytelen és sötét állapotomból. Még a kereszténység ebből a szempontból nézve leginkább megváltás-központúnak nevezhető irányzatai is egyértelműen kijelentik, hogy csakis annak számára válik jelenvalóvá a megváltás isteni gesztusa, aki ezt a gesztust úgymond hajlandó elfogadni, a kereszténységnek autentikus és tradicionális változatai pedig egy az egyben azon az állásponton vannak, hogy ennek a megváltásnak érdekében bizony kőkeményen tenni kell. Ha nagyon és igazán komolyan nézzük, voltaképpen nem létezik tisztán kívülről érkező megváltás, hanem csakis akkor valósulhat meg mindez bennem, amennyiben az Istenség megváltó gesztusát belsővé teszem, azaz végző soron önmagamban megvalósítom. Akkor,

és csakis akkor mondhatom, hogy Krisztus megváltott engem a haláltól, amennyiben ezt a megváltási utat Krisztussal együtt, Krisztus példája nyomán, és végső soron Krisztusként saját magam végig is járom. Ehhez a fajta megváltói küldetéshez ugyanis nem lehetséges pusztán egyfajta potyautasként, vagy közönséges bliccelőként csatlakozni. A szellemi célokat felvető ember tehát egyáltalán nem abba helyezi életének minden reményét, hogy a teljes mértékben tőle független, külső tényezőként tételezett Isten ingyenesen, avagy morális természetű tetteinek elbírálása nyomán, az érdemeire való tekintettel megmenti, hanem önmaga teremtményi mivoltának meghaladása által önmagát olyan állapotba transzformálja, amelynek nivóján születés és elmúlás bilincsei nem bizonyulnak képesnek kötőerőt jelenteni reája nézve. A saját lényét a Centrumba, azaz önmaga végső állapotába, mondhatni Végső Lényegéhez visszavezető személy olyan középponti helyzetbe juttatja önmagát, ahol már nem képesek nyomást gyakorolni rá a különféle perifériális hatások (Virág László gondolatai nyomán), hanem mindezekről megszabadulva, mondhatni Isten legteljesebb „lényegelátásában”, vagyis lényegének teljes felöltésében és megélésében lehet osztályrésze. A tanulmány címében felvetett kérdés megválaszolásával azonban még mindig adósnak érezzük magunkat, így a befejező szakasznak keretein belül erre a kérdésre próbálunk választ keríteni. Kérdés gyanánt, sőt mi több, egyenesen középponti kérdésként vetettük fel, hogy vajon lehet-e a végcél a „valami más”, és ennek a kérdésnek megválaszolása voltaképpen tanulmányunk konklúzióját jelentheti majd. A heteroteizmus bázisán álló személyek számára a végcél az Üdvösség (salus) formájában ragadható meg, azaz a fizikai test elmúlását követően valamiféle örök, mennyei állapot megvalósulását értik alatta. Egyes irányzatok

mindezen túlmenően számolnak még a test feltámadásának gondolatával is, bizonyos esetekben igencsak vulgáris és materiális formában. Magasabb szinteken, és főként az életszentségnek igazán magas fokaira eljutott személyeknek esetében felvetődhet Isten boldogító színjátásának megtapasztalása, illetőleg az egyes misztikus utak az Istennel való szellemi egyesülés lehetőségével is gondolkodnak. Bizonyos vallásos irányzatok a Végcélt valamiféle végtelenségig tartó, ámde „külsőségeiben” nagyjából a materiális világra jellemző keretek között megnyilvánuló, örök életként képzelik el egy megújult, tökéletes világban, míg mások számolnak a mennyek rétegzettségével, és a túlvilági sorsok sokféleségével. Egy szó, mint száz, a legtöbb heteroteisztikus irányzat számára az Isten, mint végcél mindig végletesen és véglegesen a „valami más” kategóriájába fog tartozni, és amennyiben lehetséges is a Hozzá való közelkerülés, avagy esetleg maga a „színről színre látás”, Isten ettől függetlenül mindig is a „más”, sőt mi több, egyenesen a „teljesen más” formájában lehet csak felvethető és megnyilatkozó. Ezeknek az irányzatoknak követői számára a végcél tehát ténylegesen a „valami más”, és ezzel a fajta célkitűzéssel kapcsolatban magunk sem tehetünk mást, mint hogy a legnagyobb és legteljesebb tisztelettel elismerjük legitím voltát, tekintve, hogy jelenlegi korunkban már az Üdvösség elérése is emberfeletti erőfeszítéseket kíván meg, ennél magasabban fekvő létszintek pedig gyakorlatilag az elérhetetlenhez közelítő szellemi magasságokban fekszenek.

Mindazoknak számára azonban, akiknek szívében leküzdhetetlen vágy ébred valódi önmaguk igaz mélységeinek bejárására (így a mi számunkra is), az Üdvösség csupán egyfajta köztes és közbülső állapotként lehet csak felvethető, elvégre ezek a személyek rendszerint lelkük legmélyéből érzik,

hogy nem állhatnak meg pusztán ezen a ponton, hanem eljutván a mennyeknek magasságára az üdvösség ígését és lehetőségét egyfajta próbatételként tapasztalják meg önmaguk számára, amelynek során voltaképpen nem kevesebbet válik szükségessé visszautasítaniuk és meghaladniuk, mint a valóban örök időig tartó, tökéletes boldogságot, amely bár makulátlan és fogyatkozhatatlan természettel bír, lényegét tekintve azonban mégsem lép túl a megnyilvánult világoknak körén, amelyeknek számára az Isten – noha immáron egészen döbbenetes közelségbe kerülhetett – még mindig kétségtelenül a „valami más” képében szemlélhető csupán. Ahhoz tehát, hogy Isten voltaképpen végső és teljes Önmagamságként válhasson realizálhatóvá, az aspiránsnak nem kevesebbet szükséges tennie, mint visszautasítani a mennyei szférák terein belül elérhető, örökös teremtményi boldogságot, és tovább haladni a szellemi ösvény poszt-mortális állomásainak láncolatán át. A hermetikai tradíció bölcseinek tanácsa egyértelműnek kell, hogy hasson számunkra: „Ne állj meg a fehérnél!”, azaz ne váljon számodra elegendővé a mennyei szférák terein belül megnyilvánuló örök boldogság. Eckhart mester a lehető legnagyobb lelki nemesség gyanánt fogalmazta meg azt a fajta szegénységet, amelynek számára lényegében semmi sem elegendő, és amelyet nem enyhíthet, nem változtathat gazdagsággá semmi ezen a világon. Az ilyen szegénynek – ahogyan Eckhart mester írja – Isten minden teremtménye, és még maga Isten sem elegendő, hanem vissza kíván térni abba az őseredeti állapotba, ahol is „Önmagam voltam, Önmagamat akartam, és amit akartam, az voltam”. Ebben áll az auto(no)teizmus és a szolipszizmus végső méltósága: Istent az Önmagamság teljes és tiszta állapotában, az Önmagammal való végső és teljes egybeesettségem állapotában ismerem fel, és ebben az állapotomban élem át

annak teljes tudatosságát és mindennemű hatalmi potencialitását, hogy Isten és Én egyek vagyunk.